

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וארא

(חלק טז — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

וארא ב

58

הכתוב „במקום אַחַד“ מדרכו „בכל מקום“ חידוש עיקרי בכל המקומות („שקולין כאחד“)⁸,

[ובזה יתורץ גם מה שלא הביא רש"י את ענין „שקולין כאחד“ בשאר המקומות שנמנו בתוספתא ובמדרש הנ"ל, שבהם מצינו⁹ ש„במקום אַחַד“ הפך הכתוב את סדרם של שני דברים, ומזה למדים שהם שקולים],

אלא צריך לומר שהשינוי במקום אַחַד הוא מצד טעם מסוים, אשר קיים רק במקום אחד זה; וע"ד פירוש רש"י¹⁰

(7) ובפרט שהסדר כמו שהוא „בכל מקום“ מובן גם בשכל – וכמו בנדו"ד דמשה הוא גדול מאהרן. וראה לקמן בפנים.

(8) ומה שפרש"י בפ' פינחס (כו, א): ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה תרצה מגיד שכולן שקולות זו כזו (היינו שהלימוד ששקולות זו כזו הוא משינוי הסדר במקום אחד) – ראה לקו"ש ח"ח ע' 203 (ושם הערה 20) שהלימוד הוא (לא משינוי הסדר לחוד, כ"א) מיתוד הכתוב. ועד"ז בנוגע לפרש"י ס"פ מסעי, מגיד ששקולות זו כזו, אינו משינוי הסדר לחוד (ראה שם ע' 204).

(9) שברובם מאלו שנאמרו שם מובן גם בשכל הסדר כפי שנמנו „בכל מקום“, כי הראשון הוא למעלה או קדום להשני (שמים וארץ*, אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, אב ואם).

(10) ועד"ז בפ' בחוקותי כו, מב [שג"ז אחד המקומות שהובא בתוספתא ומדרשים הנ"ל: בכ"מ הקדים אברהם לאבות במקום אחד הוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב כו] פרש"י: למה נמנו אחרונות כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק כו'.

(* אב"ל ראה לקמן סוף הערה 10.

א. על הפסוקי „הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל“, שבו הקדים הכתוב את אהרן למשה, פירש רש"י „יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד“².

תוכן זה נמצא גם בתוספתא³ ובמדרש⁴, אבל הלשון שם היא „בכל מקום הקדים משה לאהרן, במקום אַחַד הוא אומר הוא אהרן ומשה מלמד ששקולין⁵ זה כזה“.

והטעם שהכריח את רש"י לנקוט „יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן“ – דלא כבתוספתא ובמדרש „בכל מקום הקדים משה לאהרן במקום אַחַד הוא אומר כו“ – מובן בפשטות, כי ע"פ דרך הפשט אינו מסתבר ללמוד מזה ששינה

(1) פרשתנו ו, כו.

(2) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובדפוס ראשון ושני „שקולין שניהם כאחד“. ובכו"כ כתי"רש"י „שניהם שקולין כאחד“.

(3) סוף כריתות.

(4) ב"ר ספ"א. ויק"ר פל"ו, א. ועד"ז במדרש שמואל פ"ה. יל"ש בראשית רמז ד. וראה גם מכילתא בתחלתו. תנחומא (באבער) בראשית יד, ועוד.

(5) כ"ה בתוספתא. ובב"ר מכילתא מד"ש ויל"ש (תנחומא) שם „שניהן שקולין“. בויק"ר „שניהם שוין זה כזה“.

(6) אבל במכילתא (ועד"ז בתנחומא שם) אף שמביא הרא"י רק מכתוב זה „הוא משה ואהרן“ אינו מקדים „במקום אַחַד הוא אומר“, כבתוספתא ומדרשים הנ"ל.

ב. אבל צריך להבין: מובן ופשוט, שהחילוק בין לשון רש"י, "יש מקומות", היינו שיש יותר ממקום אחד שבו הקדים הכתוב אהרן למשה, ללשון התוספתא והמדרש, "במקום אחד" – אינו ענין של פלוגתא במציאות (אם מצינו בכתוב פעם אחת או יותר – שבזה הרי אין מקום למחלוקת), אלא החילוק ביניהם הוא – האם בשאר המקומות שהקדים הכתוב אהרן למשה (מלבד הפסוק, "הוא אהרן ומשה") טעם הדבר הוא כדי ללמד, "ששקולין כאחד" או שבמקומות אלו מוכרח סדר זה דוקא.

ואמנם בשאר המקומות שבהם הקדים הכתוב את אהרן למשה, והם: א) לעיל בסמוך, בפרשה זו¹⁴ – "ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה"; ב) בפרשת במדבר¹⁵ – "ואלה תולדות אהרן ומשה"; ג) בפרשת פינחס¹⁶ "ותלד לעמרם את אהרן ואת משה"

– מובן בפשטות הטעם לדעת התוספתא והמדרש שמפסוקים אלו אין לדייק שהם, "שקולין זה כזה", מאחר שהם מדברים אודות לידת אהרן ומשה (או תולדותיהם), ולכן הוכרח הכתוב להקדים בהם את אהרן למשה – לפי סדר לידתם¹⁷. אבל אינו מובן: מהי

בפסוק¹¹ "איש אמו ואביו תיראו" [שהוא מן המקומות שנמנו במדרש הנ"ל – בכל מקום הוא מקדים כיבוד אב לאם ובמקום אחד הוא אומר איש אמו ואביו תיראו מגיד ששניהם שקולין זה כזה] – "כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו, ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים".

ולכן כתב רש"י בנדון דידן, "יש מקומות כו' ויש מקומות כו'" – לשון רבים – מפני שדוקא מזה ששינוי הסדר הוא בכמה מקומות¹² אפשר ללמוד ש, "שקולין כאחד"¹³.

ולכאורה י"ל עד"ז בהשינוי, "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים" (שבתוספתא ומדרשים הנ"ל), דמובן בפשט"מ שהשינוי בסדרם הוא משום שהכתוב משנה לומר, "ביום עשות" (לא ככ"מ לפנ"ז שנאמר, בראשית ברא", "ואלה תולדות השמים והארץ בהבראם") שפירושו כמו שפרש"י לפנ"ז (שם א, כה): "תקנם בצביונם בתקונם ובקומתם" (ועד"פ ר"י ורבי תנחומא בב"ר שם, וש"נ), וענין זה שייך יותר ב"ארץ" מבשמים. [אבל להעיר שבשמים וארץ מצינו בב"ר שם (וש"נ) דעת ר"א ב"ר שמעון, פנעמיים שהוא מקדים כו' אלא מלמד ששניהם שקולין זה כזה. וראה מפרשים שם]. ועד"ז צ"ל בשאר דוגמאות שבתוספתא ומדרש שם, שמובן מעצמו בפשט"מ.

11) קדושים יט, ג.

12) להעיר מדעת ר"א בר"ש "הנ"ל הערה 10).

13) ואולי י"ל שבתוספתא ומדרש, "מלמד ששקולין זה כזה" הוא מהלשון "הוא אהרן ומשה", שמשמע שהם מציאות והו"ו אחת, ע"ד דעת ר"י (ב"ב קכ, א) בבנות צלפחד (אבל ראה רשב"ם ב"ב שם ד"ה שקולות)*.

(* וראה לקו"ש שם הערה 22.

ועפ"ז יומתק הלשון, "במקום אחד הוא אומר הוא אהרן ומשה", ולא במקום אחד הוא מקדים. אבל צ"ע אם אפשר לפרש כן בשאר המקומות.

14) ו, כ.

15) ג, א.

16) כו, נט.

17) כבראב"ע פרשתנו ו, כז בסופו. וע"ע במה שהראב"ע מקדים את הכתוב, "ואלה תולדות אהרן ומשה" (דפ' במדבר) לפני הפסוק

שאת מבכל מקום, מפני שהוא אשר „למדם תורה” (ולמד גם את אהרן), אשר זהו תוכן הפסוק שם¹⁹.

ומאחר שגם שם הקדים אהרן למשה – „יש מקומות”, לשון רבים – בנוסף לפסוק „הוא אהרן ומשה” הרי זה – ללמדך ששקולין כאחד.

אבל קשה לומר שזוהי כוונת רש"י, כיון שאילו היתה כוונתו רק לפסוק זה שבספר במדבר, ולמעט הפסוק בפרשתנו – ה' כותב זאת במפורש; ומן הלשון „יש מקומות” סתם משמע שהם מקומות הידועים לנו כבר²⁰ (או עכ"פ הכתובים בהמשך פרשיות אלו).

ד. גם קשה בפירוש רש"י זה לפי התחלתו. וזה לשונו: „הוא אהרן ומשה, אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם”, היינו, שפסוק זה בא בהמשך לענין לידת אהרן ומשה האמורה למעלה („שילדה יוכבד”) – דעפ"ז מובן בפשטות שפסוק זה מוכרח להקדים אהרן למשה²¹ – וא"כ כיצד ניתן ללמוד מן הסדר בפסוק „ששקולין כאחד”?

ואפילו אם תמצי לומר אשר

(19) וכהמשך בהכתוב „ביום דבר ה' את משה”, ופרש"י „נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה”. ורק בפסוק שלאח"ז נאמר „ואלה שמות בני אהרן”. וראה סנה"י, ב. 20) וכה"ש מקומות שמקדים משה לאהרן, שידועים הם להבין חמש וגם לפני כתוב זה.

(21) כמ"ש במפרשים עה"פ – רשב"ם, חזקוני, תוספת (הדר זקנים), ועד"ז בראב"ע עה"פ (כי הוא גדול בשנים), רבינו בחיי, אברבנאל עה"פ. אלא שבראב"ע ואברבנאל מוסיפים: ועוד כי הוא התנבא לישראל קודם שבא משה [ולהעיר שב' ענינים הנ"ל כבר הובאו בפרש"י לפני (שמות ד, יו"ד)].

סברת רש"י אשר מחשיב גם מקומות אלו כהוכחה „ששקולין כאחד”, ובפרט שדוקא לימודו של רש"י הוא בדרך הפשט?

ג. לכאורה י"ל שאין כוונת רש"י לפסוקים „ותלד לו את אהרן ואת משה” (בפרשתנו) ו„ותלד לעמרם את אהרן ואת משה” (בפרשת פינחס), ודבריו מכוונים רק לפסוק „ואלה תולדות אהרן ומשה”, שאינו מדבר בלידת משה ואהרן עצמם, אלא בתולדותיהם – ואף יתר על כן: תולדותיו של משה אינם נזכרים שם כלל (ולכן כתב רש"י¹⁸ „מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו” ולפיכך „בני אהרן” נקראים „תולדות משה לפי שלמדן תורה”),

וממילא, בפסוק זה היו שמותיהם צריכים להכתב בסדר הרגיל בכל מקום (משה ואהרן), ואדרבה: הסברא להקדים את שמו של משה היא ביתר

„ותלד לו את אהרן ואת משה” (שנפרשתנו לעיל). ואולי צ"ל* „ותלד לעמרם” והיינו הכתוב דפ' פינחס. ובפרט שהראב"ע שם מקדים „על כן לא תמצא בכל התורה מתחלת זה הפסוק שלא יקדים משה לאהרן”. א"כ אין מקום להקשות מפרשתנו הנאמר לפני פסוק זה.

ועפ"ז יובן מה שהקדים גם בסוף הדיבור „והעד תולדות גם ותלד” – אף שלכאורה קדימת אהרן למשה מיושבת יותר כשהמדובר הוא בלידתם עצמם – „ותלד”, מכשהמדובר הוא בלידתם עצמם – „ותלד”, מכשהמדובר הוא ע"ד תולדותם – ראה לקמן בפנים.

(18) ראה בפרש"י זה לקו"ש חכ"ג ע' 8 ואילך. חט"ו ע' 181 ס"ח. ח"י"ג ע' 9 הערה 1.

(* ולהעיר מטור הארוך כאן שהביא בלשון הראב"ע „ומתלד את אהרן ואת משה”.

על התיבות „הוא אהרן ומשה” מפרש רש”י „אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם” (ולפי הנוסח בכמה דפוסים²⁴ ממשך) „הוא אהרן ומשה אשר אמר ה’²⁵ יש מקומות שמקדים כו”ו. ולכאורה:

(א) איזו שייכות בתוכן יש לענין „יש מקומות שמקדים כו”ו לומר לך ששקולין כאחד” להתחלת הדיבור „אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם”?

(ב) אם כוונתו לבאר את שינוי ההקדמה (בסדר שמותיהם) בין מקום אחד למשנהו, הרי (לכל הפחות) ה’ מתאים להביא את השינוי שמצינו – מיד בסיום הפסוק שלאחרי זה, באותו ענין ובאותן תיבות – „הוא משה ואהרן”²⁶?

גם צריך להבין:

(ג) מה בא רש”י להשמיענו בזה שהוסיף בתחלת פירושו „(אלו שהוזכרו למעלה) שילדה יוכבד לעמרם” – וכי תעלה על דעתך שאין הם אלו „שהוזכרו למעלה”?

(ד) מדוע נקט רש”י הלשון „ששקולין כאחד” – ולא כהלשון

מהמשך הפסוק, „(הוא אהרן ומשה) אשר אמר ה’ להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים”, מוכח שענין (סדר) לידתם אינו נוגע כאן, כי אם רק תפקידם בקיום ציווי ה’ בענין יציאת בני ישראל ממצרים – אינו מובן:

עפ”ז ה’ לרש”י לפרש כאן ע”ד פירושו על „איש אמו ואביו תיראו”, שהטעם ששינה הכתוב את סדר הקדימה הוא מפני שנדרשת הדגשה מיוחדת בנוגע לאחד מהפרטים – ועד”ז בנדון דידן: מה שנאמר כאן „הוא אהרן ומשה” (והזכיר אהרן תחילה), הוא מפני שבהקדמת שמו של אהרן בא הכתוב ללמד ולהדגיש²²: מאחר שהנדון כאן הוא שליחותם להוציא את בני ישראל ממצרים, ומפשטות הכתובים משמע אשר בזה ה’ משה לבדו העיקר, שאותו בחר ה’ ועליו הטיל את השליחות – לכך שינה כאן הכתוב והקדים „הוא אהרן (תחילה) ומשה”, להדגיש שאהרן לא ה’ טפל לגמרי למשה בשליחות זו²³.

ה. ויובן ע”י הסברת עוד כמה דיוקים בפירוש רש”י:

(22) וכמו שפי’ בביאורי מהרא”י, ועד”ז בכלי יקר כאן בפי’ הא’. פנים יפות כאן. ושם מפרשים עד”ז גם ב, „הוא משה ואהרן” שבפסוק שלאח”ז.

(23) בכלי יקר שם מפרש שזמה מוכח „שקולים המה בכל דבר”. אבל בביאורי מהרא”י שם, „חלק הכתוב כבוד לאהרן כו”ו ומציון, ועל דרך זה פי’ בפ”ק דקדושין (ל, סע”ב ואילך) גבי איש אמו ואביו תיראו”, והוא כהפי’ ברש”י ר”פ קדושים.

ומה שבס”פ מסעי כתב רש”י טעם לשינוי הסדר ואעפ”כ מסיים „מגיד ששקולות כו”ו – ראה לקו”ש ח”ח ע” 205 (הובא לעיל הערה 8).

(24) וכן הוא בדפוס ראשון. בדפוס שני וכמה כת”י רש”י במקום „הוא אהרן ומשה” אי’, „הוא משה ואהרן” ומתחיל ד”ה בפ”ע.

(25) בכמה כת”י ליתא התיבות „הוא אהרן ומשה” והמשך פרש”י „יש מקומות כו”ו בא תיכף לאחרי התיבות „שילדה יוכבד לעמרם”.

(26) וכבכמה מפרשי התורה (הג”ל הערה 22. ועוד).

ולהעיר מלשון השל”ה שט, ב: ויהי מתורץ ג”כ מ”ש בזה הפרשה הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן ופרש”י ללמד ששניהם שקולין. וראה לקמן הערה 63.

בתוספתא ובמדרש²⁷: ששקולין זה כזה?²⁸

(ה) ועיקר: איך יתכן מעיקרא לומר שמשא ואהרן „שקולין כאחד“, בשעה שאפילו בן חמש למקרא יודע שאין מי שידמה למשה רבינו²⁹, ובפרט לאחר שכבר הודיעו רש"י לעיל³⁰ אשר „כשנולד נתמלא הבית כולו אורה“, ואשר הוא ה' מושיעם של ישראל³¹, וכו'³² – ורש"י אינו מבאר זאת כלל³³.

וא"ו. בפסוק שלאחרי זה העתיק רש"י את התיבות „הם המדברים וגו“ ופירש „הם שנצטוו הם שקיימו“. בפשטות בא רש"י (כפי שכתבו מפרשים³⁴) ליישב בזה את השאלה: מפני מה הוצרך הכתוב לומר „הם המדברים“ – הלא זהו דבר הידוע

(27) בויק"ר יש גירסאות „שקולין כאחד“ (ראה ויק"ר הוצאת מרגליות). בגמ' (פסחים נז, ב. כריתות בסופה) – הלשון „שקולין כאחד“ (כאחת) לענין כבשים ועזים.

(28) וכן הוא לשון רש"י בפ' פנחס ופ' מסעי בענין בנות צלפחד (כנ"ל הערה 8).

(29) וראה ראב"ע עה"פ. של"ה שם. ובכ"מ.

(30) שמות ב, ב.

(31) פרש"י שם א, כב.

(32) וככל הפרשה דשמות ג, א ואילך. שאליו נגלה ה', והוא ה' שליח ה' וכו'.

(33) ומ"ש במשכיל לדוד כאן באותה שעה קאמר כו"א *א"ב במעשים קאמר – אין זה בפרש"י אפילו לא ברמז, כ"א כותב סתם „לומר לך ששקולין כאחד“. ועד"ז בנוגע לשאר הפירושים שבפרש"י (ברא"ם ס"פ מסעי. צידה לדרך כאן. ועוד), שאין להם שום רמז בלשון רש"י.

(34) ראה דבק טוב כאן. וראה רא"ם, גו"א ובאר יצחק כאן.

(* וראה גם ראב"ע, אברבנאל, אלשיך עה"פ.

ועוד.

מכבר? ולכן פירש „הם שנצטוו הם שקיימו“. אבל – מאי קא משמע לן? וכי חידוש יש בדבר, שמשא ואהרן קיימו את ציווי ה'³⁵?

לאחרי זה העתיק את התיבות „הוא משה ואהרן“, ופירש: „הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף“ – ואינו מובן:

(א) במה נוגעת לכאן המעלה שנשארו בשליחותם „בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף“?

(ב) מהו תוכן ב' הפרטים „בשליחותם ובצדקתם“: אם כוונת רש"י לכללות שליחותם וצדקותם³⁶, כדאיתא בגמרא³⁷, ה' לו לומר (כלשון הגמרא) רק „הן בצדקתם מתחלה ועד סוף“; ולמה הוסיף „בשליחותם“? ואם כוונתו שהדברים באים כהמשך ופירוש לתוכן התחלת הכתוב, „הם שנצטוו הם שקיימו“, אזי מה שנוגע כאן הוא (בעיקר) שהיו שלמים „בשליחותם מתחלה ועד סוף“ (ולא צדקותם בכלל)?

(ג) מדוע הקדים רש"י בתחלת

(35) ודוחק לומר שהוצרך להשמיענו כיון שמשא שאל (שמות ג, יא) „מי אנכי כי אלך אל פרעה“, וגם לא רצה לקבל השליחות (שם ד, יו"ד. יג); טעון (שם ה, כב) „למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני“ – „קובל אני על ששלחתני“ – כי כל הנ"ל לא מצינו בנוגע לאהרן, וכאן כוללם יחד „הם המדברים“, „הם שנצטוו הם שקיימו“. ועוד ועיקר: גם בנוגע למשה פשיטא שלאחרי שקבל השליחות „קיימו“, וענין הזריות בקיום הציווי (לשלול – ההתרשלות דשמות ד, כד כפרש"י שם) – הרי אינו מודגש בלשון רש"י „הם שקיימו“.

(36) כדמשמע ברא"ם ובאר יצחק.

(37) מגילה א, יא. וראה חדא"ג מהרש"א שם.

פירושו „הם“, ולא פתח מיד (בהמשך ללשון הכתוב „הוא משה ואהרן“) – „בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף“?

ז. הביאור בכל זה:

הקושיא שבא רש"י ליישב בפירושו היא, שלכאורה שני פסוקים אלו אינם נצרכים כלל. לעיל כבר נאמר³⁸, „וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצווה גו“; ואין זאת אלא – כפירוש רש"י לעיל³⁹ – שהפסיק הכתוב באמצע הענין להשמיענו „האיך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו“. ולאחר שנשלם ענין יחוסם, שב הכתוב ופתח „וידבר ה' גו“⁴⁰, אשר (בלשון רש"י) „הוא הדיבור עצמו האמור למעלה“. אלא שזה מבאר רק מה שהוצרך הכתוב לשנות „וידבר גו“, ועדיין אינה מובנת האריכות בשני פסוקים אלו – „הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם גו“, כיון שתוכנם כבר ידוע מן הכתוב לעיל.

ושאלה זו מיישב רש"י בפירושו „אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם“ – ובזה מתורץ גם מה שהוצרך הכתוב להפסיק באמצע דיבור וענין כדי ללמדנו את היחוס דמשה ואהרן, וכדלקמן.

ח. ההסברה בזה: כבר למדנו לעיל אודות אמם של משה ואהרן, יוכבד⁴¹, שלא קיימה את גזירת פרעה „אם בן הוא והמתן אותו“⁴², אלא „ותיראנה

המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים“; ולא זו בלבד שלא קיימו המיילדות את גזירת „והמתן אותו“, אלא יתירה מזו: „ותחיינ את הילדים“ – „מספקות להם מים ומזון כו“⁴³. יוכבד השתדלה לעשות כל שביכלתה על מנת לבטל את גזירת פרעה, ואף התנהגה היפך הגזירה; ועד“ז מצינו בנוגע לאביהם, עמרם, אשר מבלי להתחשב בגזירת פרעה „החזירה ועשה בה ליקוחין שניים“⁴⁴.

וזהו שביקש הכתוב להטעים ולהדגיש כאן: הטעם והסיבה ד„וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצווה אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים“, לכך שהקב"ה בחר בהם כדי להוציא את בני ישראל ממצרים – ה' כי „הוא אהרן ומשה – שילדה יוכבד לעמרם“, היינו, שבגלל זכותם⁴⁵ ומעלתם של אביהם ואמם⁴⁶ לקיים ולהחיות (ותחיינ) את בני ישראל במצרים, נעשו משה ואהרן אלו אשר „אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים“.

ט. אבל עפ"י קשה: מה שעמרם „החזירה ועשה בה ליקוחין שניים“ ה' רק לצורך לידת משה – שהרי אהרן

(43) שם א, יז וברש"י.

(44) פרש"י שם ב, א.

(45) להעיר שמצינו כבר לפני"ז בתורה, פעולה ותגמול (וכיו"ב) לבנים בזכות האבות – ראה לדוגמא תולדות כו, ד"ה. שם, כד. פרש"י נח ט, כג.

(46) ועפ"י יומתק לשון רש"י שם (ו, יג) „ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו“ – ולא כתב בקיצור „ללמדנו יחוס משה ואהרן“. ובפרט שהכתוב אינו מפרש „היאך נולדו“.

(38) ו, יג.

(39) שם.

(40) ו, כט.

(41) שמות א, טו ואילך ובפרש"י.

(42) שם א, טז.

אלא) לבאר את טעם הזכות דמשה ואהרן להיות השלוחים להביא את הגאולה – וא"כ הי' הכתוב צריך לומר, ותלד לו את משה ואת אהרן⁵¹ (מאחר שגם במכוון דסיפור לידתם משה הוא העיקר)⁵²?

ולכן ממשיך רש"י מיד, יש מקומות שמקדים אהרן למשה וכו' – ובלשונו, יש מקומות כוונת רש"י היא אכן לפסוק לעיל⁵³ בסמיכות, ותלד לו את

שמדגיש יחוסה. ועפ"ז תוכן גם הדגשת רש"י בפסוק כג ופסוק כה שם, כי כל עיקר הכתובים הוא (מעלת ה)יחוס – ראה לקו"ש ח"ו ע' 44 ואילך.

51) וכמו שמקדים רש"י (שם ו, יג): היאך נולדו משה ואהרן.

52) ואין לומר שהכתוב מקדים אהרן להדגיש שגם לאהרן חלק בהשליחות (וע"ד פרש"י ר"פ קדושים, כנ"ל סוף סעיף ד ובהמקומות שבהערה 22) – כי אף שנזכרו כאן רק בשביל ליחסם בנוגע להשליחות, מ"מ מכיון שהלשון הוא, ותלד לו את אהרן גו', לא היינו למדין מזה שהכתוב בא לחלק חלק אהרן בהשליחות. ובפרט שבפסוקים אחדים לאח"ז (ו, ז) נאמר שאהרן הוא גדול בשנים משה (וראה לעיל פ' שמות ד, יו"ד).

משא"כ בנוגע למשה, כיון שמקדים תיכף לפניו (וכמ"פ), אל משה ואל אהרן בנוגע ציווי ה' והשליחות, ונזכרו כאן בשביל ליחסם, הי' מובן שהוא לפי שבענין זה משה הוא העיקר, וכמו לקמן (שם) שהכתוב בא לומר מנין שנותם, ואשר אהרן גדול ממשה, ואהרן הוא בן שלש ושמונים שנה – מקדים, ומשה בן שמונים שנה.

53) וכה, יש מקומות שמקדים משה לאהרן, שהם מפורשים לפניו – שמות ד, כט, ה, א. שם כ*. וארא ו, יג.

(* לכאורה יש לומר שבה נכלל גם הפסוק (שם ה, ד), ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן.

נולד קודם הליקוחין השניים; ועד"ז גם מה שהוצרכה יוכבד להתייצב כנגד פרעה כו' הי' לאחר לידת אהרן; כן, רק אצל (לידתו של) משה⁴⁷ כתיב, ותצפנהו גו'⁴⁸ וכל המסופר לאחרי זה; ועד"ז הי' משה העיקר בהכנת והבאת ענין הגאולה – וא"כ הי' הכתוב צריך להקדים את משה לאהרן?

והדברים אמורים לא רק כלפי פסוק זה (הוא אהרן ומשה), אלא גם לעיל, בכתובים המדברים אודות יחוסם⁴⁹ – מפני שכל הכוונה בכך, כנ"ל, היא (לא להשמיענו סדר תולדות כו' בעלמא⁵⁰,

47) ובפרט ע"פ הדגשת רש"י (כבהערה שלפניו), היאך נולדו.

48) שם ב, ב ואילך.

49) ולהעיר שמצינו במ"א (בראשית ה, לב) ויולד נח את שם את חם ואת יפת: (א) שהכתוב מספר ע"ד לידתם, (ב) נזכרים בפעם הראשונה – ואעפ"כ לא נמנו כסדר תולדותם * כ"א מקדים, "שם" החשוב שבכולם כפרש"י שם**, ועאכו"כ בנדו"ד*** אשר: (א) הוזכרו כאן לא בשביל סיפור תולדות עמרם ויוכבד כשלעצמם, כ"א – באיזה זכות נאמר למשה ואהרן, ויצום גו' להוציא גו', (ב) כבר הוזכרו (וידיעים) לפניו בתורה.

50) ולכן גם הוסיף הכתוב (ו, כ) "דודתו", כפרש"י, אחת אבותי בת לוי אחות קהת" –

(* וכן בנוגע בנות צלפחד, שגם בפעם הא' (פינחס כו, לג) שנאמר, וצלפחד גו' לא היו לו בנים כי אם בנות", לא נמנו כסדר תולדותם, כפרש"י ס"פ מטעמי. אבל ראה לקו"ש ח"ח שם.

** אבל ראה לקו"ש ח"ה ע' 115 ואילך ובהערות שם.

*** אף שיש לחלק בפשטות, דב, שם" מעלתו היא שלא בערך כיון, שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו כו', כפרש"י שם; משא"כ במשה ואהרן הרי (עכ"פ בנוגע להענין המדובר להוציא את בני ממצרים), בה נוגע משה שהוא העיקר בהשליחות.

בדיבורם אל פרעה נפעל עקב היותם
— „הם” — „שילדה יוכבד לעמרם”:

כשם שמעשי יוכבד, שהמרתה את
פי פרעה ועמדה כנגד גזירתו, היו
כרוכים בקשיים, ועד מסירת נפש,
מפני שפרעה קרא למילדות ובא
אליהן בטענה ותביעה „מדוע עשיתן
הדבר הזה ותחיינ את הילדים” —
ולכן מדגיש הכתוב אשר זה ש„לא
עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים
ותחיינ את הילדים” הי מפני ש„ותיראן
המילדות את האלקים” — ומהאי
טעמא קבלו שכר מיוחד⁵⁶: „וייטב
אלקים למילדות גו' ויהי כי יראו
המילדות את האלקים ויעש להם
בתיים”.

ועד“ עמרם, מה ש„עשה בה
ליקוחין שניים”, הי כרוך בקשיים
ובנסים — כפירוש רש”י —

הנה עד“ז היתה הנהגת אהרן ומשה
בדיבורם עם פרעה מלך מצרים —
שאף זה הי כרוך בקשיים, כמסופר
בכתוב לעיל שאמר להם פרעה⁵⁷: „למה
משה ואהרן תפריעו את העם גו' לכו
לסבלותיכם” וכו';

ולכן מוסיף הכתוב „הם המדברים
אל פרעה מלך מצרים להוציא גו'”,
היינו, שגם בדיבורם לפרעה, ובאופן
קיומם את שליחותם, בא לידי ביטוי
שהם „אלו שהוזכרו למעלה שילדה
יוכבד לעמרם”. היינו, שמה ש„אמר
ה' להם הוציאו את בני” הי
מפני שירשו⁵⁸ והחזיקו במעלת עמרם

אהרן ואת משה” (יחד עם הפסוק
„הוא אהרן ומשה”) — „לומר לך
ששקולין כאחד”.

והדיוק בזה הוא — „שקולין כאחד”:
אין פירוש הדבר שמשה ואהרן שוים
זה לזה, ושניהם באותה דרגא של
גדלות וכיו”ב — אלא שבשליחות זו
להוציא את בני ישראל ממצרים שניהם
כאחד: (ההשוואה היא בזה ש)שניהם
חלק מאותה שליחות אחת⁵⁴ —

„יש מקומות שמקדים אהרן למשה
ויש מקומות שמקדים משה לאהרן”,
מפני שבשניהם השליחות אחת היא⁵⁵.

יו”ד. מזה שהוסיף הכתוב כאן
„הם המדברים אל פרעה מלך מצרים
להוציא גו'” כענין בפני עצמו, מוכח,
שגם בפרט זה של דיבורם לפרעה
מלך מצרים נוגעת מעלת יחוסם שהם
„אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד
לעמרם” — ואינו מובן, מהי השייכות
של יחוסם להיותם אלו ה„מדברים אל
פרעה מלך מצרים”?

ולכן פירש רש”י „הם שנצטוו
הם שקיימו”, היינו, שמילוי שליחותם

54) להעיר מאוה”ח כאן, כח: ומעתה הושוו
אהרן ומשה במצוה זו. ולהעיר מפ” מהרז”ו
הארוך בכ”ר שם*.

55) ורש”י אינו צריך לפרשו, כי פירושו הוא
בפרשה זו דיצי”מ. משא”כ בתוספתא ומדרשים
הנ”ל שמדובר ע”ד משה ואהרן וגדלותם בכלל
— וראה שהש”ר פ”ד, ה, ובמפרשים.

אבל י”ל שפרעה הקדימו כיון שהוא הי ידוע
וחשוב יותר בבית פרעה, שנתגדל בביתו.

(* אבל מה שפ”י כן במדרש, נקראו שקולין אף
שאינם שוים” — יש להעיר שבוי”ק ר שם איתא
„שוין זה כזה”.

56) שם א, כ”כא.

57) שם ה, ב ואילך.

58) להעיר מעדיות (פ”ב מ”ט) „האב זוכה
לבן כו”ו. וברע”ב שם: שקרוב טבע הבן להיות

ואהרן, אלא) „הוא משה ואהרן“,
בלשון יחיד⁶⁵.

ועל זה מפרש רש"י „הם בשליחותם
ובצדקתם מתחלה ועד סוף“: הענין
ד„הוא משה ואהרן“ כאן אינו כענין
„הוא אהרן ומשה“ שבפסוק הקודם,
שבו ההדגשה היא ש„שקולין כאחד“,
אלא כאן הכוונה היא „הם בשליחותם“
(רבים – שניים), היינו כל אחד בפני
עצמו;

כלומר, היותם „שקולין כאחד“ –
מה שבשליחות זו הם כ„אחד“ כנ"ל –
הוא רק בענין כפי שהוא מצד „אמר
ה' להם“, מצד ציווי ה', אבל מילוי
השליחות בפועל לא ה' באופן אחד,
אלא בשני אופנים, כי אצל כל אחד
מהם ה' הדבר באופן שונה:

במשה מציינו שקיים „ויכוח“ עם
הקב"ה, ואמר „שלח נא ביד תשלח“⁶⁶
(מצד צדקת משה „שלא ה' רוצה
ליטול גדולה על אהרן“⁶⁷) וכו',
משא"כ אצל אהרן זה ה' באופן
ד„וראך ושמח בלבך“, ולא כשאתה
סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה
לגדולה“⁶⁸; ולאידך, בשעת השליחות
בפועל משה ה' הראש והעיקר ואילו
אהרן ה' לו „לפנה ולמליץ“⁶⁹ – הן
בנוגע לדיבור לבני ישראל והן בנוגע
לדיבור לפרעה. משה ה' „אלקים
לפרעה“ – „שופט ורודה לרדותו
במכות ויסורין“, ו„אהרן אחיך יהי

ויוכבד, לרצות לקיים בכל כוחם⁵⁹ את
רצון וציווי ה'“⁶⁰ – כנראה מכך ש„הם
שנצטוו הם שקיימו“⁶¹.

יא. וכאשר הכתוב מוסיף לאחר
זה „הוא משה ואהרן“ – מתעוררת
השאלות:

(א) מהי הכוונה בחזרת הכתוב על
אותה הלשון בשנית?⁶²

(ב) מדוע שינה הכתוב כאן והקדים
משה לאהרן [שהרי במה שכתב רש"י
ש„יש מקומות“ שמקדים משה לאהרן
אין כוונתו לפסוק זה (בדוקא)⁶³, כנ"ל
(שממנו יודעים אנו ששקולין כאחד),
אלא לכמה פסוקים לעיל שבהם קודם
משה לאהרן?]⁶⁴

(ג) הפסוק פותח בלשון רבים „הם
המדברים“ ומסיים (לא „הם משה

דומה לטבע האב. והרי זה מובן גם בפש"מ.
ולכאורה זוהי הכוונה בפשטות ד„ובמי נתיחסו“.
וראה לקו"ש ח"ח ע' 162 ואילך.

(59) ולהעיר, דגם בנוגע לישראל איתא
במדרש (שמו"ר פ"ז, ג) א"ל הקב"ה בני סרבנים
הן רגזינן הן טרחנין הן ע"מ כן תהיו מקבלין
עליכם שיהיו מקבלין אתכם שיהיו מסקלין
אתכם באבנים. ובאזה"ת פרשתנו ע' קצא: וזהו
שפירש"י בחומש (שם) ציוה עליהם להנהיגם
בנחת ולסבול אותם.

(60) וראה פרש"י פרשתנו שם, יג „צום עליו
חלוק לו כבוד בדבריהם“.

(61) להעיר מפרש"י (ג, יב) „ואינך ניווק“.

(62) ראה מפרשי רש"י (הנ"ל הערה 34).

(63) ראה מפרשים הנ"ל (הערה 26). ולהעיר

שכן משמע גם מהגירסא בדפוס שני (אל חגי"רא
רל"ו – הוגה ע"ר ר"ש אלקביץ, זקנו של בעל
„לכה דודי“) וכת"י רש"י (שנעתק לעיל הערה
24) שמעתיק „הוא משה ואהרן“ לפני הפי' „יש
מקומות שמקדים כו“.

(64) נסמן לעיל הערה 53.

(65) ראה חז"ב כו, ב. אוה"ח עה"פ.

(66) שם ד, יג.

(67) פרש"י שם ד, יו"ד.

(68) שם ד, יד ובפרש"י.

(69) פרש"י פרשתנו ו, יג.

האלקים אין עוד מלבדו", וידעת⁷⁵ היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

וי"ל ש"הוא אהרן ומשה" מרמז לבחינת, ה' הוא האלקים" כפי שהיא מצד, אתה הראית", והוא משה ואהרן" – לבחינת ה' הוא האלקים מצד, וידעת היום⁷⁶.

יג. הביאור בזה⁷⁷: יחוד ה' הוא האלקים ד"אתה הראית" הוא בדרך גילוי מלמעלה למטה, כפירושו של רבינו הזקן⁷⁸: "אתה – עצמות אין סוף ב"ה, הראית – הראית את עצמך, לדעת – על מנת שידעו אותך". ולכן בפסוק זה לא נאמר, "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", כי מצד הגילוי מלמעלה נראה בכל דבר שרשו, ענינו "למעלה" (בשמות), ו"שמים" ו"ארץ" אינם נראים וניכרים כמציאות בפני עצמם;

משא"כ, ה' הוא האלקים מצד, וידעת היום גו' והשבות" הוא בדרך מלמטה למעלה. תוכן הפסוק הוא שהידיעה וההכרה שה' הוא האלקים צריכות להתקיים באדם ע"י עבודתו. ולכן כתיב כאן, "בשמים ממעל ועל

(75) שם, לט.

(76) כן משמע קצת באוה"ת שם ע' רכו, שממשך, גם בלקו"ת בד"ה וידעת היום כו", ע"ש.

(77) הבבא לקמן ראה ד"ה וידבר אלקים (הב') תש"ד פ"ד. לקו"ש ח"ד ע' 1334 ואילך. וע"פ המבואר לקמן בסוף הסעיף) יש לתווך ביאור הנ"ל עם המבואר בלקו"ת ואתחנן שם – דהם ב' הבחי' דממלא וטובב (ועם המבואר באוה"ת שם). ואכ"מ.

(78) הובא בד"ה וידבר שם.

נביאך⁷⁹ – "מליצנו ויטעימנו באזני פרעה"⁸⁰.

וזהו שהוסיף רש"י בפירושו והדגיש, ה"ם בשליחותם ובצדקתם", היינו שהלשון "הוא" כאן, כאשר הפסוק מקדים משה לאהרן, קאי על משה בפני עצמו ועל אהרן בפני עצמו (וכאילו נאמר, הוא משה והוא אהרן), וזה מבאר אשר, ה"ם בשליחותם ובצדקתם": בנוגע למילוי השליחות בפועל יש כאן, ה"ם, רבים, שני אופנים שונים, בשליחותם (אשר הם בהתאם למעלותיהם השונות גם) ובצדקתם".

יב. מיינה של תורה בפירוש רש"י:

מבואר בחסידות⁸² שמשה ואהרן הם בדוגמת השמות הוי' ואלקים, ומה שנאמר, "הוא אהרן ומשה", הוא משה ואהרן" (ולא, הם אהרן ומשה גוי"), דהיינו שהם מציאות אחת, הוא ענין הוי' הוא האלקים, יחוד הוי' ואלקים.

ואלו הם שני הענינים ד"הוא אהרן ומשה" ו"הוא משה ואהרן": ביחוד הוי' ואלקים ישנם ב' אופנים ומדריגות, המרומזים באמירת, ה' הוא האלקים" ב' פעמים⁸³, וכן – יש לומר בדרך אפשר – האמורים בב' הפסוקים: "אתה⁸⁴ הראית לדעת כי ה' הוא

(70) ז, א ובפרש"י.

(71) פרש"י שם, ב. וראה בארוכה לקמן ע' 69 ואילך.

(72) אוה"ת פרשתנו ע' קמה. ע' רכו ואילך.

ע"פ זח"ב שם. וראה ספר הערכים חב"ד כרך ב' ע' אהרן – ביחס למשה סעיף יא, וש"נ.

(73) מלכים א ית, לט.

(74) ואתחנן ד, לה.

לאחר הפסוק הקודם וכאן הוקדם משה לאהרן, מוכח שזוהי מדריגה נעלית יותר – מפרש רש"י ומגלה שזה בא מצד עבודת ופעולת המטה: „הם בשליחותם ובצדקתם”, בהמשך להתחלת הכתוב „הם המדברים אל פרעה”, „הם שקיימו”, אשר מצד עבודת האדם ישנו ענין של התחלקות ופירוד בנבראים.

ודוקא מצד אופן זה, שהיחוד בא מצד עבודת האדם, הרי זה באופן שאין בו שינויים כלל „מתחלה ועד סוף”, מפני שהדבר קשור ליחוד כפי שהוא מצד עצמותו יתברך כנ"ל⁷⁹, שלמעלה מגדר השינוי וההתחלקות וכו'.

ובגלוי יהי' אופן זה לעתיד לבוא⁸⁰, כאשר „מלאה הארץ דעה את ה'”⁸¹, ואז נזכה ש„משה ואהרן יהא עמנו”⁸², בביאת משיח צדקנו.

(משיחת מוצאי ש"ק וארא תשל"ט)

79) ראה לקו"ש שם ע' 1335, שתיבת „היום” שמורה על העדר השינוי נאמרה בפסוק וידעת דוקא, כי בהיחוד מלמטלמ"ע דוקא מתגלה מהותו ועצמותו ית' שלמעלה מכל ענין השינוים.

80) ראה לקו"ת שם ד, ד, ו, א.

81) ישעי' יא, ט. רמב"ם בפיה"מ הקדמה לפ' חלק (קודם לביאור היסודות), בספרו הל' תשובה ספ"ט, שם סוף הל' מלכים.

82) תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב. ולהעיר מימא ה, ב. וע"פ הנ"ל בפנים י"ל שזהו ב' מדריגות היחוד הנ"ל.

הארץ מתחת” – השמים והארץ הם פרטים נפרדים ומחולקים. מצד היחוד מלמטה למעלה ניכרת ומורגשת ההתחלקות בנבראים, וצריך לפעול בהם את ענין היחוד והאחדות בגלוי.

אבל לאידך, דוקא ביחוד ה' הוא האלקים בדרך מלמטה למעלה, מצד „וידעת”, באה לידי ביטוי אחדותו יתברך יותר מאשר ב„ה' הוא האלקים” מצד הגילוי מלמעלה (אתה הראית), כי אף שהעולם נראה כמציאות לעצמו, אעפ"כ הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד, שזהו מצד העצמות דוקא, שהוא כל יכול ונושא הפכים.

יד. ואלו הם ב' האופנים ד, הוא אהרן ומשה ו, הוא משה ואהרן, אשר רש"י מפרש ומגלה:

„הוא משה ואהרן” – „אלו שהזכרו למעלה שילדה כו”': זו מדריגת היחוד ד, ה' הוא האלקים” כפי שנמשכת בדרך גילוי (והולדה) מלמעלה, מפני שהנדון כאן הוא (כפירוש הפשוט בפסוק) „אשר אמר ה' להם”, מדרגת הענין כפי שהוא מצד האמירה מלמעלה;

ומצד הגילוי מלמעלה, הרי – „שקולין כאחד”, היינו שמלכתחילה אין מקום להתחלקות ופירוד, ואין כאן אלא מדריגה אחת, אחדות.

ובפסוק השני, שבו נאמר „הוא משה ואהרן” – ומזה שהדבר נאמר

